

BANDLIKNI TA'MINLASHNING KONSEPTUAL ASOSLARI*Shahboz Yaxshilikov**Toshkent Davlat Iqtisodiyot**Universiteti, Iqtisodiyot**fakulteti, I-92 guruh talabasi*

Annotatsiya: Bandlik iqtisodiyotda takror ishlab chiqarish uchun muhim hisoblanadi. Bandlik bir vaqtning o'zida ishlab chiqarish hamda iste'mol darajasini oshirishga xizmat qiladi. Ishsizlik esa iqtisodiyotda inqirozning boshlanishiga olib keladi. Mavzuning dolzarbligi ishsizlikni jilovlab, bandlikni ta'minlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Bandlik, ishsizlik, konseptual

Abstract: Employment is important for reproduction in the economy. Employment serves to increase the level of production and consumption at the same time. Unemployment leads to the onset of a crisis in the economy. The relevance of the topic is aimed at curbing unemployment and ensuring employment.

Key words: Employment, unemployment, conceptual

Абстрактный: Занятость важна для воспроизводства в экономике. Занятость одновременно служит повышению уровня производства и потребления. А безработица приводит к началу кризиса в экономике. Актуальность темы направлена на сдерживание безработицы и обеспечение занятости.

Ключевые слова: занятость, безработица, концептуальные.

Kirish

Bugungi kunda aholining ish bilan bandligini ta'minlash muammosi jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning eng muhim makroiqtisodiy xususiyatlaridan biri bo'lib iqtisodiyotda alohida ahamiyatga ega. Shuningdek, mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev tashabbusi bilan qabul qilingan 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida "aholi bandligini oshirish maqsadida aholining real pul daromadlari va xarid qobiliyatini oshirish, kam ta'minlangan oilalar sonini va daromadlar bo'yicha farqlanish darajasini yanada kamaytirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, mehnat bozori mutanosibligini va infratuzilmasi rivojlanishini ta'minlash, ishsizlik darajasini kamaytirish" asosiy vazifa sifatida belgilangan.¹

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF - 4947-sonli Farmoni. O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to'plami, 2017 y., 6- son.

Iqtisodiy faoliyat va ijtimoiy farovonlikning asosi bo'lgan bandlik iqtisodiy, ijtimoiy va siyosiy omillarning murakkab o'zaro ta'siridir.² U mehnatni haq evaziga almashtirishni, shaxslar va tashkilotlar o'rtasida simbiotik munosabatlarni yaratishni o'z ichiga oladi.³ Ushbu insho ish bilan ta'minlashning kontseptual asoslarini o'rganadi, insonning ushbu asosiy faoliyatiga asos bo'lgan ko'p qirrali o'lchovlarni o'rganadi.

Asosiy qism

Aholi bandligini ta'minlash iqtisodiyotni harakatlantiruvchi unsur deb hisoblanadi. Shuning uchun ham bandlikni taminlash davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Shuningdek, aholi bandligini ta'minlashda davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari belgilab olingan:

ish o'rinlari tashkil etilishini rag'batlantirish va aholi bandligiga ko'maklashish, shu jumladan ish o'rinlarini tashkil etishga doir davlat buyurtmasini hamda ish qidirayotgan shaxslarni va ishsiz shaxslarni kasbga tayyorlashga, qayta tayyorlashga hamda ularning malakasini oshirishga doir davlat buyurtmasini shakllantirish orqali ko'maklashish;

ishsiz shaxslarni moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy himoya qilish, ishsizlikni kamaytirish choralarini ko'rish, aholining ijtimoiy ehtiyojmand toifalarini ishga joylashtirishga ko'maklashish;

aholi bandligi sohasida zamonaviy kasbiy standartlarni joriy etish, mehnatni normalashtirish hamda mehnatga haq to'lash mexanizmlarini takomillashtirish;

aholi bandligi sohasida ayollar va erkaklar uchun teng huquqlar hamda imkoniyatlarni ta'minlash;

ishga joylashtirish jarayonlariga ilg'or axborot texnologiyalarini joriy etish, aholining ishga joylashishiga ko'maklashish bo'yicha xizmatlar bozorida zamonaviy infratuzilmani va raqobat muhitini yaratish;⁴

Asosiysi, bandlik iqtisodiy bitimdir. Ishlab chiqarishning asosiy omili bo'lgan mehnat ish haqi yoki ish haqiga almashtiriladi.⁵ Ushbu almashinuv tovarlar va xizmatlar ishlab chiqarishga hissa qo'shadi, iqtisodiy o'sish va rivojlanishga yordam beradi. Makroiqtisodiy nuqtai nazardan, bandlik darajasi yalpi talab, inflyatsiya va umumiy iqtisodiy barqarorlikka ta'sir qiladi.⁶ Adam Smit va Devid Rikardo kabi klassik iqtisodchilar mehnat taqsimoti va ixtisoslashuvni mahsuldorlik va iqtisodiy farovonlikning asosiy omillari sifatida ta'kidladilar.⁷ Neoklassik iqtisod esa asosiy

² <https://easysociology.com/sociology-of-work/employment-an-in-depth-sociological-analysis/>

³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Employment#:~:text=In%20a%20corporate%20context%2C%20an,compensation%20and%20who%20does%20not>

⁴ O'zbekiston Respublikasining qonuni, 20.10.2020 yildagi O'RQ-642-son

⁵ <https://www.britannica.com/money/wage#:~:text=Furthermore%2C%20Marx%20held%20that%2C%20in,would%20receive%20a%20subsistence%20wage.>

⁶ <https://www.rba.gov.au/education/resources/explainers/nairu.html#:~:text=More%20jobs%20and%20higher%20wages,the%20prices%20of%20their%20products>

⁷ <https://www.econlib.org/library/topics/highschool/divisionoflaborspecialization.html#:~:text=But%20Adam%20Smith's%20discussion%20in,prosperity%2C%20and%20market%20systems%20based>

e'tiborni mehnat bozorlaridagi talab va taklif o'rtasidagi muvozanatga, ish haqi stavkalari va bandlik darajasini aniqlashga qaratadi.

Iqtisodiy ahamiyatidan tashqari, bandlik odamlarning ijtimoiy o'ziga xosligi va psixologik farovonligini shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi.⁸ Ish maqsad, tegishlilik va muvaffaqiyat hissini beradi.⁹ Bu ijtimoiy o'zaro ta'sir qilish, ko'nikmalarni rivojlantirish va shaxsiy o'sish imkoniyatlarini taklif qiladi. Bundan tashqari, bandlik ko'pincha ijtimoiy mavqe, o'zini o'zi qadrlash va umumiy hayotdan qoniqish bilan bog'liq.¹⁰ Ishni yo'qotish odamlarning ruhiy salomatligi va ijtimoiy farovonligi uchun jiddiy oqibatlarga olib kelishi mumkin.¹¹

Ish bilan ta'minlash qonunlar va qoidalarning murakkab tarmog'i bilan tartibga solinadi. Mehnat to'g'risidagi qonunlar, eng kam ish haqi to'g'risidagi qonunlar va mehnatni muhofaza qilish standartlari ishchilarning huquqlarini himoya qiladi va adolatli mehnat sharoitlarini ta'minlaydi. Mehnat shartnomalari mehnat shartlari, jumladan, ish haqi, nafaqalar va mehnat majburiyatlarini belgilaydi. Hukumatlar mehnat qonunlarini tatbiq etishda, ish joyidagi tenglikni ta'minlashda va kamsitish va ta'qib qilish kabi muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bandlik insoniyat jamiyatining asosiy jihati bo'lib, iqtisodiyot, jamiyat va shaxslarni shakllantiradi. Uning iqtisodiy, ijtimoiy, psixologik, huquqiy va texnologik jihatlarini qamrab olgan ko'p qirraliligi uning murakkabligini ta'kidlaydi. Dunyo rivojlanishda davom etar ekan, ish kelajagi sezilarli o'zgarishlarga tayyor. Ushbu o'zgarishlarni muvaffaqiyatli boshqarish uchun iqtisodiy o'sishni ijtimoiy tenglik va individual farovonlik bilan muvozanatlashtiradigan yaxlit yondashuvni qo'llash zarur. Innovatsiyalarni rag'batlantirish, ta'lim va kadrlar tayyorlashga sarmoya kiritish hamda mehnat bozorini qo'llab-quvvatlovchi siyosatni yaratish orqali biz bandlik kelajak avlodlar uchun taraqqiyot va farovonlik katalizatori bo'lib qolishini ta'minlashimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi

⁸https://www.researchgate.net/publication/5377202_The_Role_of_Work_in_Psychological_Health_and_WellBeing_A_Conceptual_Historical_and_Public_Policy_Perspective#:~:text=The%20primary%20theme%20of%20this,that%20work%20plays%20a%20central

⁹ <https://blog.proactioninternational.com/en/giving-a-sense-of-purpose-at-work-guide#:~:text=Key%20takeaways%3A,other%20aspects%20of%20their%20lives.>

¹⁰<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC5423407/#:~:text=Based%20on%20a%20national%20probability,and%20reciprocally%20related%20both%20cross%20>

¹¹ <https://www.apa.org/monitor/2020/10/toll-job-loss#:~:text=Research%20on%20unemployment%20shows%20that,even%20without%20serious%20financial%20strain.>

PF - 4947-sonli Farmoni. O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari to‘plami, 2017 y., 6- son.

2. <https://easysociology.com/sociology-of-work/employment-an-in-depth-sociological-analysis/>
3. <https://en.wikipedia.org/wiki/Employment#:~:text=In%20a%20corporate%20cont ext%2C%20an,compensation%20and%20who%20does%20not>
4. O‘zbekiston Respublikasining qonuni, 20.10.2020 yildagi O‘RQ-642-son
5. <https://www.britannica.com/money/wage#:~:text=Furthermore%2C%20Marx%20 held%20that%2C%20in,would%20receive%20a%20subsistence%20wage.>
6. <https://www.rba.gov.au/education/resources/explainers/nairu.html#:~:text=More%20jobs%20and%20higher%20wages,the%20prices%20of%20their%20products>
7. [https://www.econlib.org/library/topics/highschool/divisionoflaborspecialization.ht ml#:~:text=But%20Adam%20Smith's%20discussion%20in,prosperity%2C%20an d%20market%20systems%20based](https://www.econlib.org/library/topics/highschool/divisionoflaborspecialization.html#:~:text=But%20Adam%20Smith's%20discussion%20in,prosperity%2C%20an d%20market%20systems%20based)